

KUOPIO

Kiusaamisen vastainen työ Kuopion kaupungin perus- opetuksessa

-opas

Sisällys

Kiusaamisen vastainen työ Kuopion kaupungin perusopetuksessa	0
Johdanto	2
Puijon torni -malli	4
Ennaltaehkäisevä työ	5
Oppimisen ja koulunkäynnin tuki	5
Yhteisöllinen opiskeluhoito	5
Kouluun sitouttamisen malli	7
Tunne-, vuorovaikutus- ja turvataitokasvatus	7
Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmat	8
Koulukohtaiset järjestyssäännöt	8
Tunnistaminen	9
Puuttuminen	11
Puuttumisen malli	11
Ristiriitatilanne tai kiusaamistilanne	12
Koulun ulkopuolinen tuki	14
Järjestyssääntörikkomus	15
Kasvatuskeskustelu	15
Jälki-istunto, kirjallinen varoitus ja määräaikainen erottaminen	16
Yhteistyö poliisin kanssa	16
Yhteistyö sovittelutoimiston kanssa	17
Yhteistyö lapsiperheiden sosiaalipalvelujen ja lastensuojelun kanssa	18
Jälkihuolenpito	20
Opiskeluhoito	20
Luokkatasoinen työskentely	20
Koulun ulkopuolinen tuki	21
Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Selviydytään kiusaamisesta -toiminta	21
Lähteet	22

Johdanto

Tämä opas ei kerro, miten saamme kiusaamisen loppumaan. Emme pysty poistamaan kaikkia vaaroja ja hankaluuksia lasten ja nuorten elämästä tai päättämään heidän puolestaan, mitä valintoja kuuluu tehdä. Voimme kuitenkin opettaa heille taitoja, joiden avulla he pystyvät tekemään valintojaan harkiten. Voimme rakentaa systemaattista huolenpitoa kiusaamisen ennaltaehkäisystä jälkihuolenpitoon saakka. Näillä keinoilla voimme vähentää kiusaamisen kokemuksia sekä lyhentää näiden kokemusten kestoa.

Tämä opas pohjautuu Opetushallituksen julkaisuun Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa (OPH: Oppaat ja käsikirjat 2020:3a) sekä Kuopiossa jo luotuihin rakenteisiin.

Kiusaamisen vastainen työ Kuopiossa -opas ottaa huomioon Puijon torni -mallissaan seuraavat portaat: ennaltaehkäiseminen, tunnistaminen, puuttuminen ja seuranta sekä jälkihuolenpito. Kiusaamisen vastaisessa työssä toimitaan samanaikaisesti sekä yksilö- että ryhmätasolla, koulun osallisuusryhmiä hyödyntäen, koulun ja kodin yhteistyössä sekä yhteistyössä koulun ulkopuolisten tahojen kanssa. Työ on tehokkainta silloin, kun koko koulun toimintakulttuuri sekä kaikki koulussa töitä tekevät osallistuvat kaikkiin kiusaamisen vastaisen työn portaisiin.

Tämä opas ei ota kantaa erilaisiin kiusaamisen vastaisiin ohjelmiin tai malleihin, mutta nostaa esille sen, mihin asioihin on hyvä kiinnittää huomiota. Karvi (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus) toteutti vuosina 2021-2022 kiusaamisen vastaisten menetelmien arvioinnin. Arviointitulosten perusteella tehtiin seuraavat suositukset:

1. Kouluissa tulee täsmentää menetelmien rooli kiusaamista ehkäisevässä työssä.
2. Kiusaamiseen puuttumisen tapoja tulee tehdä näkyviksi.
3. Kiusaamisen vastaiselle työlle tulee varata kouluissa riittävät resurssit.
4. Menetelmien kehittämisessä tulee huomioida paremmin niiden rinnakkainen käyttö.
5. Menetelmien jatkuvaa arviointia tulee kehittää.
6. Oppilaiden ja huoltajien roolia koulujen kiusaamisen vastaisessa työssä tulee vahvistaa.

Tehokkailla kiusaamisen vastaisilla ohjelmilla on tiettyjä ominaisuuksia, jotka erottavat ne muista. Näitä tekijöitä ovat ohjelman intensiivisyys, pitkäkestoisuus, systemaattisuus kiusaamiseen puuttumisessa sekä vanhempiin vaikuttaminen. Kaikkien oppilaiden vastuuttaminen ryhmän hyvinvoinnista sekä rakentavan toimintatavan käyttö kiusaamistilanteissa näyttäisi myös vähentävän kiusaamista. Tutkimuskirjallisuudessa suositellaan, että kiusaamista vähennetään toimimalla samanaikaisesti usealla tasolla: koulun, luokan, perheen ja oppilaan. (OPH)

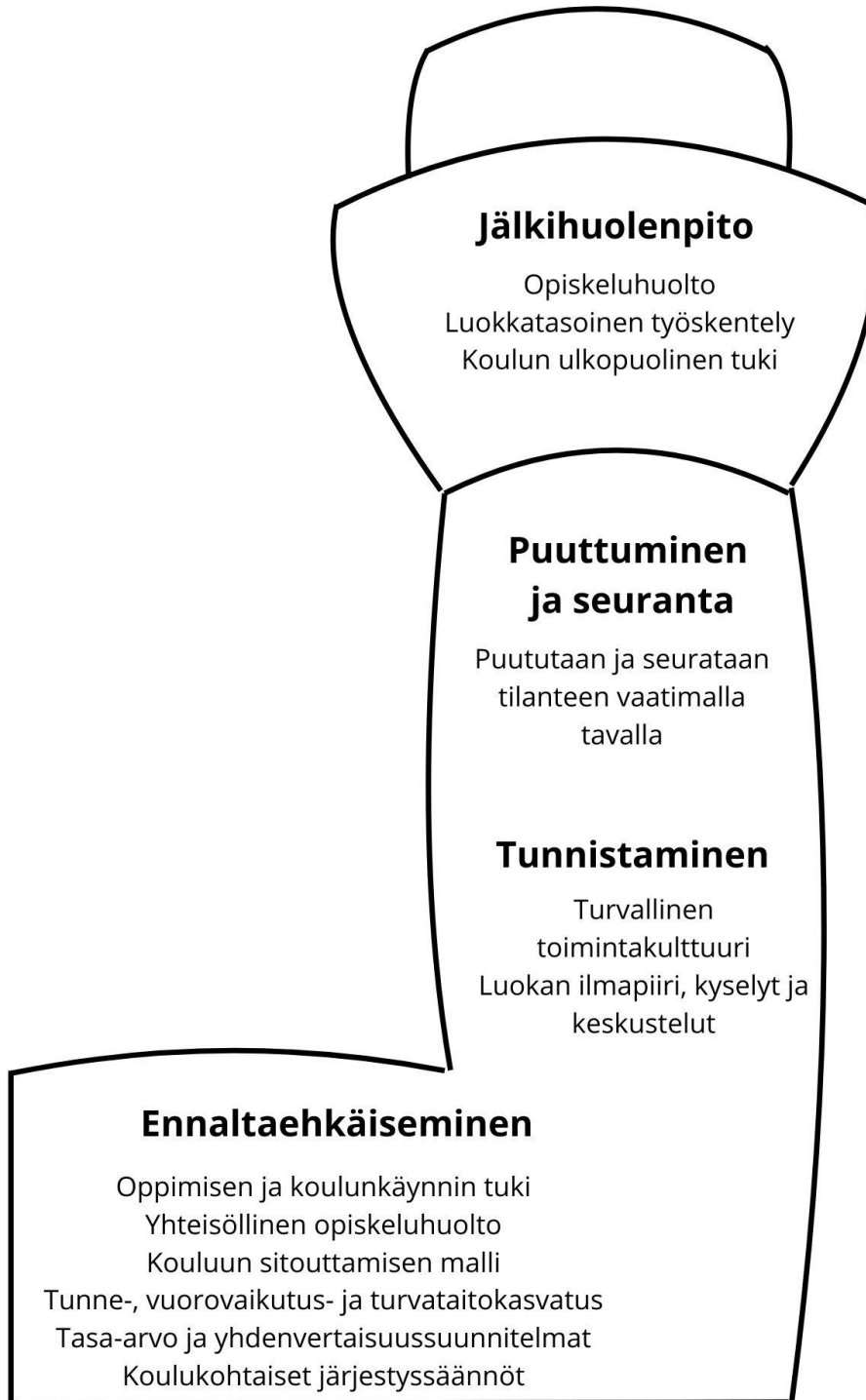
Toimivassa kiusaamisen vastaisessa ohjelmassa huomioidaan ennalta ehkäisevän työn lisäksi kiusaamiseen puuttumisen toimintatavat sekä tarpeenmukaisen tuen järjestäminen kiusaamistilanteen jälkeen. Käytetystä lähestymistavasta riippumatta on erityisen tärkeää, että jonkin ajan kuluessa kiusaamistapauksen selvittämisestä järjestetään osapuolille seurantakeskustelu, jossa varmistetaan se, että kiusaaminen on loppunut. (OPH)

Kiusaamisen vastaisten toimenpiteiden siirtäminen osaksi koulun rakenteita, toimintakulttuuria ja jokapäiväistä perustoimintaa on osa koulun johtamista. Hyvästäkään suunnitelmasta tai ohjelmasta ei ole apua, elleivät kaikki koulun aikuiset sitoudu sen käyttöön ja ellei se siirry osaksi jokaisen johdonmukaista toimintaa kiusaamistilanteissa. Toimintamallin tekevät toimivaksi sen toteuttajat eli koulun aikuiset. (OPH)

Tämä opas on koottu moniammatillisella työryhmällä, vuosien 2024-2025 aikana. Mukana työryhmässä oli Turvataitoja perusopetukseen –hanke, Yhteisöllisen opiskeluhuollon kehittämishanke, Posi eellä #parastavuorovaikutusta –hanke, perusopetuksen rehtoreita, kaupungin hyvinvointikoordinaattori, kaupungin lapsiystävällinen kunta koordinaattori, kaupungin draamakasvat-taja, Pohjois-Savon hva:n hyvinvointikoordinaattori, MLL työntekijöitä, poliisin ankkuritiimi sekä Pohjois-Savon sovittelutoimisto. Oppaan on toimittanut Saara Pellinen ja Riia Iivarinen.

Puijon torni –malli

Ennaltaehkäisevä työ

Koulun turvallisuudesta ja hyvinvoinnista huolehtiminen on osa jokaisen koulussa oppilaiden kanssa työskentelevän arkityötä. Kiusaamisen ennalta ehkäiseminen ja turvallisuuden edistäminen sisältyvät useisiin kohtiin opetussuunnitelmien perusteita alkaen arvopohjasta ja ulottuen laaja-alaiseen osaamiseen ja eri oppiaineiden tavoitteisiin ja sisältöihin. Kiusaamisen vastaisen työn kivijalan muodostavat koulun toimintakulttuuri, yhteisöllisyyden rakentaminen sekä tunne- ja vuorovaikutustaitojen opetuksesta huolehtiminen. Kiusaamisen ehkäisemisessä on kyse laajasta kokonaisuudesta, jota voidaan tarkastella niin opetussuunnitelman, opetuksen, opiskelu- huollon kuin erilaisten kiusaamisen vastaisen ohjelmien näkökulmista.

Kiusaamisen ehkäisemistä ja siihen puuttumista ei voida täysin erottaa toisistaan. Kiusaamiseen puuttuminen on samanaikaisesti myöhempiä ongelmia ennaltaehkäisevää. Oppilaille tiedottaminen koulun kiusaamisen vastaisista toimintatavoista on puolestaan ehkäisevää työtä, joka lisää luottamusta aikuisten kykyyn puuttua kiusaamistilanteisiin ja antaa oppilaille selkeän viestin siitä, että kiusaamista ei hyväksytä. Vaikka yhteisöllisten toimintatapojen kehittäminen on vaikuttavinta ennalta ehkäisevää työtä, joskus myös työskentely yksittäisen oppilaan kanssa ehkäisee ja vähentää ongelmia jatkossa.

Oppimisen ja koulunkäynnin tuki

Oppimisen tuen uudistus on merkittävä koulutuspoliittinen hanke. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (1.8.2025 alkaen) todetaan, että perusopetuksen tehtävänä on tarjota kaikille oppilaille yhdenvertaiset mahdollisuudet hyvään kasvuun ja oppimiseen. Oppilaalle tulee tarjota mahdollisuuksia saada onnistumisen kokemuksia oppimisessaan ja ryhmän jäsenenä toimimisessaan sekä tukea myönteisen käsityksen luomiseen itsestään, oppimisestaan ja yhteisön jäsenenä toimimisesta. Koulun tehtävänä on huolehtia riittävästä ja tarkoituksenmukaisesta yhteistyöstä oppilaan huoltajan kanssa. Myös huoltajalla on aktiivinen rooli oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tukemisessa. [Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 - ePerusteet.](#)

Yhteisöllinen opiskeluhoolto

Kouluyhteisön arjessa opetus ja opiskeluhoolto kulkevat käsi kädessä. Opiskeluhoollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän fyysisen ja psyykkisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä, ylläpitämistä ja niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa kouluyhteisössä. Opiskeluhooltotyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus ja hänen hyvinvointinsa edistäminen. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki korostaa yhteisöllisen ja ennalta ehkäisevän työn merkitystä koko yhteisöä tukevana toimintana ja ensisijaisena opiskeluhoollon toteuttamismuotona. Kouluyhteisön ja

---

oppilaiden hyvinvoinnin edistäminen sekä yhteistyö kotien kanssa on koulun henkilöstön ja opiskeluhoitopalveluista vastaavien yhteinen ja lakisääteinen tehtävä. Hyvinvoinnin edistäminen osana kaikkien koulun aikuisten tehtävää tarkoittaa myös sitoutumista kiusaamisen vastaiseen työhön.

Yhteisöllisellä opiskeluhoollolla on merkittävä rooli erityisesti kiusaamisen ennaltaehkäisyssä ja sen vastaisten toimenpiteiden toteuttamisessa. Yhteisöllinen opiskeluhoolto on osa koulun hyvinvointia edistävää toimintakulttuuria ja ensisijainen opiskeluhoillon toteuttamistapa koulu yhteisössä. Yhteisöllinen opiskeluhoolto edistää niin oppilaiden oppimista ja hyvinvointia kuin koko yhteisön hyvää vuorovaikutusta, yhteenkuuluvuutta ja turvallisuutta. Yhteisöllinen opiskeluhoolto on suunnitelmallista ja tavoitteellista työtä koulun arjessa. Väkivaltaa, kiusaamista ja häirintää ehkäisevät ja vähentävät toimenpiteet sekä koulun toimintavalmiudesta huolehtiminen ongelma-, onnettomuus- ja kriisitilanteissa kuuluvat yhteisölliseen opiskeluhooltoon. Yhteisölliset ja ennalta ehkäisevät toimintatavat vähentävät pitkällä aikavälillä myös yksilökohtaisen opiskeluhoillon tarvetta.

Jokaisessa koulussa toimii opiskeluhooltoryhmä, joka suunnittelee, kehittää ja arvioi opiskeluhooltotyön kokonaisuutta. Opiskeluhooltoryhmä on kokoonpanoltaan monialainen eli ryhmässä on opetushenkilöstön lisäksi koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa sekä psykologi- ja kuraattoripalveluja edustavia jäseniä. Monialaisuus tuo ryhmän työskentelyyn erilaisia näkökulmia ja tarvittavaa erityisosaamista. Yhteisölliseen opiskeluhooltoon kuuluu myös oppilaiden ja hooltajien sekä yhteistyökumppaneiden mukaan ottaminen työhön.

Yhteisöllinen opiskeluhoolto tekee kiusaamista ennaltaehkäisevää työtä niin koulun tasolla kuin luokkakohtaisestikin. Lisäksi perusopetuksessa esimerkiksi kummi- ja tukioppilaat sekä toisella asteella tutorit ovat omalta osaltaan resurssi kiusaamisen vastaisessa työssä. Koulun ulkopuoliset tahot kuten nuorisotyö tai kolmas sektori vahvistavat koulujen yhteisöllistä työtä ja voivat olla avuksi yksittäiselle oppilaalle kiusaamistilanteessa.

Kuopiossa jokaisessa koulussa tehdään koulukohtainen opiskeluhoillon vuosikello, joka sisältää kokousten ajankohdat sekä käsiteltävät teemat. Yksi opiskeluhooltotyön teema on kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisy ja niihin puuttuminen. Opiskeluhooltotyötä ohjaa opiskeluhooltosuunnitelma, jossa määritellään muun muassa yhteisöllinen opiskeluhoolto sekä sen toimintatavat. Näiden toimintatapojen sisällä on suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusamiselta ja häirinnältä.

Kuopion kaupungin esi- ja perusopetuksen opiskeluhooltosuunnitelma löytyy kokonaisuudessaan osoitteesta: [Kuopion kaupungin esi- ja perusopetuksen opiskeluhooltosuunnitelma](#)

Kouluun sitouttamisen malli

Kouluun sitouttamisen mallin tavoitteena on ennaltaehkäistä ja vähentää poissaoloja sekä luoda myönteistä toimintakulttuuria kouluissa. Kouluun sitouttamisen malli kehitettiin osana Sitouttava kouluyhteisötyö hanketta vuosina 2021—2023 ja se otettiin käyttöön Kuopion kaupungin perusopetukseen elokuusta 2023 alkaen. Mallin avulla vastataan perusopetuslain 26§ mukaisesti poissaolojen ennaltaehkäisyyn, seurantaan ja järjestelmälliseen puuttumiseen sekä 2023 päivitettyyn kaupungin opetussuunnitelmaan.

Kouluun sitouttamisen malli pohjaa vahvaan ennaltaehkäisemisen portaaseen, jonka sisällöt ovat pitkälti samoja, kuin kiusaamisen ehkäisemisessä. Kuopion kaupungin kouluun sitouttamisen malli löytyy kokonaisuudessaan osoitteesta: <https://peda.net/kuopio/po/yhteinen-vastuu-koulu-paivasta>.

Tunne-, vuorovaikutus- ja turvataitokasvatus

Kouluikä on keskeinen ajankohta lasten tunnetaitojen ja vuorovaikutussuhteiden rakentumisen näkökulmasta. Tunne-, vuorovaikutus- ja turvataitojen vahvistaminen sisältyy opetussuunnitelmassa useisiin eri kohtiin alkaen oppimiskäsityksestä ja perusopetuksen tehtävästä ulottuen laaja-alaiseen osaamiseen ja eri oppiaineiden opetukseen. Koululla on tärkeä rooli oppilaiden ohjaamisessa ymmärtämään, että jokainen vaikuttaa omalla toiminnallaan niin omaan kuin toistenkin hyvinvointiin, terveyteen ja turvallisuuteen. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen, vastuun kantaminen niin omasta kuin yhteisestä työstä sekä omasta ja muiden turvallisuudesta huolehtiminen ovat keskeistä perusopetuksen laaja-alaista osaamista. (OPH)

Tunne-, vuorovaikutus- ja turvataitokasvatuksella ennaltaehkäistään kiusaamista, väkivaltaa ja rikollista käyttäytymistä. Kun lapset ja nuoret oppivat näitä taitoja he mm. oppivat sanoittamaan omia tunteitaan, vahvistavat taitojaan toimia erilaisissa vuorovaikutustilanteissa, toimivat paremmin ryhmässä sekä heidän hyvinvointinsa ja turvallisuuden tunteensa lisääntyvät. Turvallisen ryhmän rakentamiseen käytetty aika palvelee oppimista, sillä toisilleen tutussa ja turvallisessa ryhmässä on helpompi laskea suojausmekanismeja. Tällöin oppilaan huomio voi kiinnittyä siihen, mitä tunnilla oikeasti on tarkoitus tehdä ja oppia. Turvallisessa ryhmässä on vähemmän häiriöitä, ryhmätöiden tekeminen helpottuu ja oppiminen mahdollistuu ja syvenee.

Tunne-, vuorovaikutus- ja turvataitojen opettaminen kuuluu jokaisen perusopetuksen opettajan työnkuvaan. Kuopion kaupungin perusopetuksen opettajien avuksi näiden taitojen opettamiseen luotiin tunne- ja turvataitokello –verkkosivusto vuosien 2023—2024 aikana, verkkosivulta löytyy harjoitteita valmiiksi ikätasoisesti kategorisoituina. Verkkosivu löytyy osoitteesta <https://tunneja-turvataitokello.kuopio.fi/>.

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmat

Kuopiossa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden visiona on, että ketään ei syrjitä millään perusteella ja kaikki ovat tasa-arvoisia ja yhdenvertaisia keskenään. Koulutuksen järjestäjien on tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisen arvioinnissa kiinnitettävä huomiota esimerkiksi oppilaiden häirintää ja koulukiusaamista ehkäiseviin toimenpiteisiin. Koulujen tulee aktiivisesti arvioida tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista. Koulun toiminnan kehittämiseen tähtäävä suunnitelmallinen sukupuolten välistä tasa-arvoa edistävä työ tehdään aina yhteistyössä henkilöstön ja oppilaiden kanssa. Oppilaiden tulee osallistua koulussa tehtävään suunnitelmalliseen työhön lasten ikä ja kehitys huomioiden. Kunkin koulun velvollisuus on selvittää miten oppilaat kokevat tasa-arvon toteutuneen omassa koulussaan.

Kuopion perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa laaditaan yhdistetty tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, koska kummassakin on kyse syrjinnän ennaltaehkäisemisestä ja tasa-arvoisen ja yhdenvertaisen oppimisympäristön kehittamisestä. Tämän suunnitelman linjaukset otetaan huomioon koulujen lukuvuosisuunnitelmaa vuosittain laadittaessa. (Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma, Kuopion perusopetus ja lukio)

Kuopion kaupungin perusopetuksen ja lukion tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma:

https://peda.net/kuopio/po/pt2/ajis/pjltjy:file/download/3684465d73dd4a4b191f2583d317b683aa415cba/Perusopetus_Lukio_Tasa_arvo_yhdenvertaisuussuunnitelma_KUOPIO.pdf

Kuopion kaupungin palvelujen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma:

<https://www.kuopio.fi/kuopionkaupunki/strategia-ja-kehittaminen/ohjelmat-ja-suunnitelmat/kuopion-palvelujen-tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuussuunnitelma-2022-2025/>

Koulukohtaiset järjestyssäännöt

Järjestyssäännöillä edistetään koulun sisäistä järjestystä, opiskelun esteetöntä sujumista sekä kouluyhteisön turvallisuutta ja viihtyisyyttä. Järjestyssäännöissä voidaan todeta hyvien tapojen mukaisesta käyttäytymisestä, kuten toisten huomioon ottamisesta, työ- ja opiskelurauhan edistämisestä ja kunnioittamisesta, tervehtimisestä, ohjeiden noudattamisesta sekä mobiililaitteista. Järjestyssäännöt ovat koulukohtaisia ja niissä otetaan huomioon paikalliset olosuhteet.

Kaikille oppilaille tulee järjestää mahdollisuus osallistua järjestyssääntöjen valmisteluun, mikä myös sitouttaa oppilaita sääntöihin ja tekee ne tunnetuiksi oppilaille. Laatimisprosessin tulisi olla oppilaita osallistavaa, jotta ne koetaan yhdessä valmistelluiksi eikä koulun aikuisten sanelemiksi. Järjestyssääntöjen laatiminen voi olla osa opetussuunnitelman mukaista opetusta. Niiden valmisteluun on tärkeä ottaa mukaan myös opettajat, muu henkilökunta ja oppilaiden huoltajat.

Opetushallitus on laatinut erillisen ohjeen järjestyssääntöjen laatimisesta koulujen työn tueksi:

<https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/jarjestyssaantojen-laatiminen>.

Tunnistaminen

Kiusaamiseen puuttuminen edellyttää erilaisia toimia kuin koulu yhteisön muiden ristiriitatilanteiden selvittely. Siksi kiusaamisen tunnistaminen ja erottaminen muista haastavista tilanteista on olennaista. Keskeisiä kriteerejä kiusaamiselle on sen toistuvuus ja tahallisuus sekä se, että kiusaaminen vaikuttaa negatiivisesti kiusatun hyvinvointiin. Kiusaamiseen liittyy tyypillisesti vallankäyttö eli osapuolet eivät ole keskenään tasaväkisiä, jolloin kiusatun on vaikea puolustautua. Kiusaamisen muodosta (eli onko se fyysistä, sanallista, epäsuoraa, omaisuuteen kohdistuvaa tai verkossa tapahtuvaa) riippumatta tilanne selvitetään aina. Vaikka kyse ei olisi kiusaamisesta, puututaan epäasialliseen käyttäytymiseen tilanteen edellyttämällä tavalla. Huomioitavaa on kuitenkin se, miten kiusattu itse kokee tilanteen. Välttämättä tärkeintä ei ole se, miten kiusataan tai onko se toistuvaa, vaan miltä se toisesta tuntuu.

Tieto kiusaamisesta ei aina saavuta koulu yhteisön toimijoita, joiden tehtävänä on puuttua näihin tilanteisiin. Tätä voidaan edesauttaa mm. seuraavilla toimilla:

- Koulun turvallinen toimintakulttuuri; aktiivinen välituntivalvonta
- Tiedottaminen koulun puuttumisen malleista; tieto siitä kuka / ketkä tekee ja mitä tekee. Tärkeää on tieto siitä, että puuttuminen jatkuu, kunnes kiusaaminen loppuu.
- Säännölliset kyselyt oppilaille ja huoltajille; sosiogrammit
- Oppimiskeskustelut; kiusaamisen puheeksi ottaminen
- Terveystarkastukset; kiusaamisen puheeksi ottaminen
- Hyvä oppilastuntemus; muutoksen huomioiminen
- Arkisten kohtaamisten luonnollisuus, esim. luokkapiiritoiminta
- Koulun osallisuusryhmien toiminnan kehittäminen kiusaamisasioiden tunnistamisen osalta

Osa kiusaamisesta jää piiloon koulun aikuisilta eikä kiusaamisen tunnistaminen ole itsestään selvää. Joskus kiusaaminen on niin hienovaraista, että se jää kokonaan huomaamatta. Turvallinen toimintakulttuuri vahvistaa oppilaiden luottamusta koulun aikuisiin ja mahdollistaa myös vaikeiden asioiden esiin tuomisen ja niistä keskustelemisen. Vaikka opettajat ovat avainasemassa kiusaamisen vähentämisessä, oppilaiden tulee tuntea koulun muutkin ammattilaiset ja heidän tehtävänsä, jotta he tietäisivät kenen puoleen kääntyä apua tarvitessaan. Koulussa on tärkeää kannustaa oppilaita kertomaan havaitsemastaan tai kohtaamastaan kiusaamisesta, vaikka asia ei koskisi

---

juuri häntä itseään. Kiusaamisilmiöiden yhteinen pohtiminen etukäteen auttaa oppilaita tunnistamaan kiusaamisen eri muodot ja ymmärtämään oman roolinsa kiusaamisen vähentämisessä. Samalla he saavat valmiuksia toimia myös muissa ahdistaviksi tai vaikeiksi kokemissaan tilanteissa.

Kiusaamisen esiintyvyyttä koulussa voidaan kartoittaa säännöllisesti esimerkiksi nimettömin kyselyin tai ryhmän kaverisuhteita jäsentävien sosiogrammien avulla. Koulussa voi olla postilaatikko, johon oppilaat voivat jättää kiusaamista koskevia viestejä. Osassa kouluista on myös otettu käyttöön ilmoitusmenetelmä, jolla oppilaat voivat ilmoittaa kokemastaan kiusaamisesta tai muusta epäasiallisesta kohtelusta joko nimellä tai nimettömänä. Myös kouluterveydenhuollon määräraikaisten terveystarkastusten yhteydessä oppilailta kysytään heidän kokemuksistaan ja havainnoistaan kiusaamisesta.

Myös huoltajan on tärkeää kertoa koulun henkilöstölle havaitsemistaan tai tietoonsa tulleesta epäilystä kiusaamisesta. Huoltaja saattaa huomata muutoksia lapsensa käyttäytymisessä, jos lapsi ei esimerkiksi halua mennä kouluun, vaikuttaa masentuneelta tai oireilee psykosomaattisesti. Koulun tulisi saada tieto myös kiusaamisesta, joka tapahtuu koulupäivän ulkopuolella tai verkossa, jotta koulun aikuiset pystyisivät kiinnittämään erityistä huomiota oppilaan tilanteeseen koulussa. Kiusaamistilanteiden tunnistamisen edellytyksenä on, että opettaja on tietoinen kiusaamisesta ja sen eri muodoista. Se, että opettaja tuntee oppilaansa ja opettamansa ryhmän, tekee myös muutosten huomaamisen helpommaksi. Oppilaan poissaolot, vetäytyminen ryhmätilanteista tai kouluhaluttomuus voivat olla signaaleja kiusatuksi tulemisesta. Suuri osa kiusaamisesta tapahtuu välitunneilla. Yksin jääviin oppilaisiin tulisi kiinnittää huomiota ja tehokkaalla välituntivalvonnalla pystytään sekä ehkäisemään että havaitsemaan kiusaamista. Erityisesti yläkouluikäisten tai toisen asteen opiskelijoiden kynnyksellä kiusaamisesta saattaa olla korkea, koska heidän kokemuksensa avun saamisesta on heikentynyt jo aikaisempina kouluvuosina ja kiusaaminen on jatkunut pitkään. Myös oppilasryhmien sisäiset normit tai pelko tilanteen pahenemisesta saattavat estää kiusaamisesta kertomista.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveystarkastukset antavat tietoa niin yksittäisen oppilaan hyvinvoinnista kuin ryhmän ja koulu- ja oppilaitosyhteisön tilasta ja tuen tarpeista. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveystarkastuksissa oppilailta kysytään heidän kohtaamastaan kiusaamisesta, mikä on tärkeää niin ennaltaehkäisevän työn kuin tilanteisiin puuttumisen näkökulmasta. Viidennen ja kahdeksannen luokan laajan terveystarkastuksen kansallisessa esitietolomakkeessa (THL) tiedustellaan kaikilta oppilailta heidän mahdollisia kokemuksiaan kiusaamisesta eri ympäristöissä (koulu, koti, vapaa-aika, netti, ym.). Oppilaiden huoltajilta kiusaamisesta kysytään kaikkien laajojen terveystarkastusten yhteydessä eli 1., 5. ja 8. luokilla. Terveystarkastuksista saatua tietoa voidaan tarkastella ryhmä-, vuosikurssi-, koulu- tai oppilaitoksen toimipistekohtaisesti.

Puuttuminen

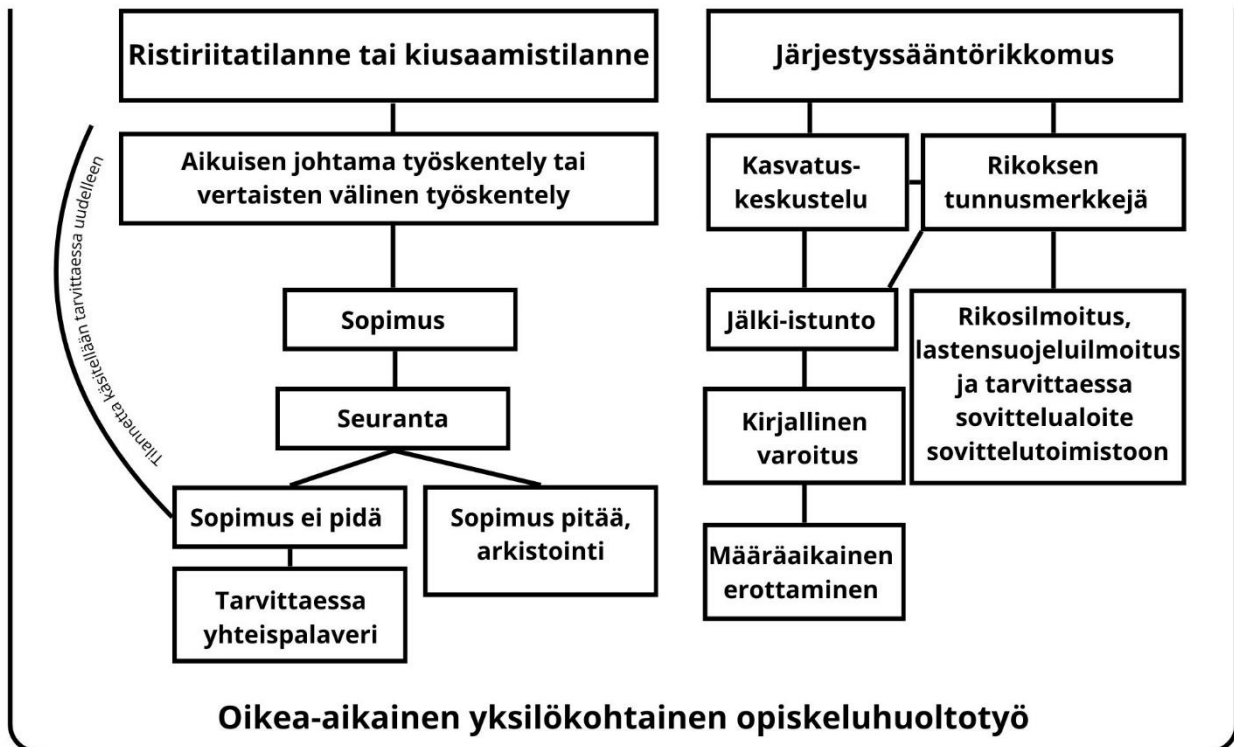
Kiusaamiseen puuttumisella tarkoitetaan sitä, miten opettajat toimivat, kun kiusaamistapaus tulee koulussa ilmi ja miten he keskustelevat kiusaamiseen osallistuneen oppilaan kanssa tilanteen ratkaisemiseksi. Koska tilanteet, niiden taustat ja syyt ovat moninaisia, on tärkeää pysähtyä miettimään ja selvittämään, mistä on kyse. Vasta tämän pohdinnan jälkeen valitaan, mitä puuttumisen keinoja otetaan käyttöön. Käytössä voi olla yhtä aikaa useampi keino, esimerkiksi kurinpito- toimena kasvatuskeskustelu, tilanteen selvittäminen aikuisjohtoisesti sekä opiskeluhuollon tuki.

Puuttumisen malli

Tässä kuvattu malli on yksi esimerkki siitä, millainen koulujen puuttumisen malli voi olla. Monella koululla on jo olemassa olevia hyväksi havaittuja malleja. Jokaisen koulun on varmistettava, että kaikki tässä esimerkkimallissa kuvatut kohdat löytyvät koulun puuttumisen mallista.

Pysähdy, selvitä ja valitse sitten käytettävät keinot

keinoja voi käyttää myös rinnakkain

Ristiriitatilanne tai kiusaamistilanne

Oppilaiden kanssa on hyvä keskustella siitä, mitä ristiriidat ja kiusaaminen tarkoittavat. Ristiriidat ja kiusaaminen ovat eri asioita. Ristiriitatilanteessa kumpikaan osapuoli ei ole altavastaajan asemassa, kun taas kiusaamista voidaan kuvata vallan tai voiman väärinkäyttönä, jossa osapuolten roolijako ja keskinäiset voimasuhteet ovat epätasaiset ja kiusaamisen kohteella on vaikeuksia puolustautua. Joskus ristiriitatilanteen ja kiusaamisen erottaminen on niin oppilaille kuin aikuisille vaikeaa. Kiusaamistilanteen ratkaiseminen on aina aikuisten vastuulla. Keskiössä on kuitenkin oppilaiden oma osallisuus.

Kouluilla on käytössä erilaisia toimintamalleja tilanteiden käsittelyyn. Tehokkailla kiusaamisen vastaisilla ohjelmilla on tiettyjä ominaisuuksia, jotka erottavat ne muista. Näitä tekijöitä ovat: ohjelman intensiivisyys, pitkäkestoisuus, systemaattisuus kiusaamiseen puuttumisessa sekä vanhempiin vaikuttaminen. Kiusaamista vähennetään tehokkaasti toimimalla samanaikaisesti usealla eri tasolla: koulun, luokan, perheen ja oppilaan.

Aikuisten johtamaa työskentelyä käytetään silloin, kun oppilaiden väliset ristiriidat tai kiusaamistilanne vaativat aikuista. Vertaisten välisessä työskentelyssä koulun vertaissovitteluoppilaat ratkovat pienet ristiriitatilanteet vertaissovittelun keinoin. Jos koulussa ei ole vertaisten sovittelutoimintaa, käytetään tilanteissa aikuisten johtamaa työskentelyä. Nämä keskustelut kirjataan koulun oman toimintamallin mukaisesti asiakirjoihin ja tarvittaessa tuntimerkintänä Wilmaan. Päättyneen käsittelyn jälkeen asiakirjat arkistoidaan, arkistointiaika on perusopetus + 10 vuotta.

Aikuisjohtoisessa työskentelyssä keskustelu oppilaan kanssa voidaan järjestää kasvatuskeskusteluna, kun esiin tulee turvallista opiskeluympäristöä uhkaava asia kuten kiusaaminen. Tällöin oppilaan voidaan edellyttää osallistuvan keskusteluun. Aikuisten johtamaa työskentelyä toteuttavat koulun opettajat tai rehtori mielellään työparina.

Oppilaan kanssa käydään tapahtunutta keskustellen läpi. Keskustelu on hyvä käydä jokaisen osallisen kanssa erikseen. Lisäksi jos kiusaajia on useampia, on perusteltua keskustella myös yhdessä kaikkien kiusaajien kanssa. Tarvittaessa voidaan hankkia taustatietoa tilanteen selvittämiseksi myös muilta toimijoilta. Tavoitteena on muutos toiminnassa. Keskustelut kirjataan.

Selvittämiskeskustelu voidaan järjestää kasvatuskeskusteluna, josta säädetään perusopetuslaissa: kun esiin tulee turvallista opiskeluympäristöä uhkaava asia kuten kiusaaminen, koulun on toimittava. Oppilaan, joka on käyttäytymisellään vaarantanut muiden oikeuden turvalliseen opiskeluympäristöön, voidaan siis edellyttää osallistuvan keskusteluun. Kasvatuskeskusteluun voi määrätä opettaja tai rehtori ja keskustelu tulee kirjata. (OPH)

Kiusaamisen selvittäminen on koulun turvallisesta opiskeluympäristöstä huolehtimista eikä sen selvittämiseen osallistuminen perustu oppilaan vapaaehtoisuuteen (kuten yksilökohtainen opiskeluhoito). (OPH)

Selvittäminen käynnistyy kuulemalla kiusatun kuvaus tapahtuneesta: millaisesta kiusaamisesta on kysymys, milloin ja missä sitä on tapahtunut, ketkä ovat siihen osallistuneet ja keitä tilanteessa oli paikalla. Jos kiusaamisesta on olemassa todisteita kuten some-, teksti tai sähköpostiviestejä, pitää ne säilyttää. (OPH) Ohjeista oppilasta ja huoltajaa säilyttämään ne. Tarvittaessa konsultoi poliisia ja lastensuojelua.

Kiusattu oppilas tarvitsee varmuuden siitä, että aikuiset puuttuvat tilanteeseen ja keskustelun tavoitteena onkin lisätä hänen turvallisuudentunnettaan. Joskus kiusaamistilannetta selvittävän aikuisen on paikallaan hankkia asiasta taustatietoja haastatteleamalla paikalla olleita muita oppilaita tai koulun henkilöstöä. Kiusaamiseen osallistuneen oppilaan kanssa on suositeltavaa käydä erillinen keskustelu. Jos kiusaajia on useita, on hyväksi todettu käytäntö käydä keskustelut yksitellen ja tiiviissä aikataulussa, jotta ne tulisivat oppilaille yllätyksenä eikä osallisten kertomusten yhteensovittaminen olisi mahdollista. Keskustelun tarkoituksena on tehdä oppilaalle selväksi, että kiusaaminen on koulun aikuisten tiedossa, sitä ei hyväksytä ja että tilannetta seurataan jatkossa. Keskustelun tavoite on, että oppilas sitoutuu lopettamaan kiusaamisen välittömästi. Se mitä keskustelussa sovitaan, kannattaa kirjata. Jos kiusaamisen osallistuneita on useita, on tarkoituksenmukaista tavata heidät myös ryhmänä. Yhteisen keskustelun tarkoituksena on vahvistaa yhdessä sopimukset, jotka yksittäisten oppilaiden kanssa on jo tehty. (OPH)

Keskustelujen jälkeen keskustelussa mukana olleet koulun aikuiset ovat yhteydessä koteihin. Ennen yhteydenottoa koteihin, aikuisilla on hyvä olla riittävästi tietoa tapahtuneesta sekä eri osapuolten näkemyksistä tilanteesta.

Pienemmistä ristiriidoista yhteys kotiin voidaan tehdä Wilma-viestillä, isommista ristiriidoista ja kiusaamisesta yhteys otetaan puhelimitse. Tämä yhteydenotto kirjataan.

Opetuksen järjestäjillä on erilaisia ilmoitusvelvollisuuksia niin suhteessa oppilaan huoltajiin kuin suhteessa toisiin viranomaisiin. Perusopetuksessa koulun opettajan ja rehtorin tulee ilmoittaa tietoonsa tulleesta koulussa tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta niihin syyllistyneen ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. (OPH)

Kun kotiin ollaan yhteydessä, on tärkeää, että tapahtuneesta on riittävästi tietoa ja eri osapuolten näkemykset ovat selvillä. (OPH)

Keskustelussa sovitaan tilanteen seurantatapaamisen ajankohta. Seurantakeskustelu on hyvä pitää jokaiselle osalliselle erikseen. Tähän keskusteluun oman lapsensa osalta voi huoltaja halutesaan osallistua. Tieto tämän ajankohdasta ilmoitetaan koteihin edellä mainitussa yhteydenotossa. Seurantakeskustelu kirjataan.

Jos tilanne on seurantakeskustelun jälkeen loppunut, asian käsittely loppuu. Jos huoltaja ei ole ollut mukana, huoltajia tiedotetaan keskustelun sisällöstä.

Jos seurantakeskustelussa todetaan tilanteen yhä jatkuvan, tiedotetaan huoltajia puhelimitse, ellei huoltajia ole ollut paikalla. Tilanne voidaan käsitellä kerran uudelleen.

Koska kiusaamiselle ilmiönä on ominaista toistuvuus, on suunnitelmallinen seuranta välttämätöntä sen lopettamisessa. (OPH)

Seurantakeskustelujen ajankohdat kannattaa sopia jo selvittämiskeskustelun yhteydessä, jotta kiusaamistilanteen osapuolet olisivat tietoisia siitä, että tilannetta tarkkaillaan. Myös seurantakeskustelut suositellaan käytäväksi niin kiusatun kuin kiusaajan/kiusaajien kanssa erikseen. Seurantakeskusteluja voidaan järjestää yksi tai tarvittaessa useampi, jos kiusaaminen edelleen jatkuu. (OPH)

Tarvittaessa koululla voidaan järjestää yhteiskeskustelu kaikkien osapuolten sekä huoltajien kanssa. Tämä edellyttää sitä, että keskustelu on kaikkien osapuolten toive.

Sekä kiusatun että kiusaajan huoltajille voi olla paikallaan tarjota mahdollisuus erilliseen keskusteluun. Yhteisen keskustelun järjestäminen eri osapuolten huoltajille voi onnistuakseen edellyttää sitä, että keskustelu on kaikkien osapuolten toive. Osassa kouluja kiusaamiseen osallistuneiden oppilaiden huoltajat tulevat mukaan kiusaamisen selvittämiseen myöhemmässä vaiheessa, kun on todettu, ettei kiusaamista saada loppumaan selvittämiskeskusteluilla tai muilla koulun keinoilla. (OPH)

Joissakin tilanteissa tarvitaan tiivistä yhteistyötä kodin ja koulun välillä. Vaikeasti ratkeavissa ja esimerkiksi väkivaltatilanteissa käsittelyyn kutsutaan mukaan myös muita tarvittavia toimijoita, ensisijaisesti opiskeluhuollon toimijat sekä koulun opiskeluhoitoryhmä. Työhön voidaan kutsua mukaan Sovittelutoimisto, poliisin Ankkuri-tiimi, perhesosiaalityö/lastensuojelu. Tarvittaessa käytetään koulun kurinpitotoimia sekä muuta yksilökohtaisen opiskeluhuollon tukea. Tämä yhteistyö kirjataan.

Jälkihuolenpitoa tehdään tilanteen loppumisen jälkeen sekä seurantakeskustelujen päätyttyä esimerkiksi noin kuukauden kuluttua. Jälkihuolenpidon keskustelussa käydään läpi, onko tilanne uusiutunut jollakin tavalla vai pysynyt hyvänä seurantakeskustelun jälkeen. Jos tilanne on hyvä, työskentely loppuu. Jos tilanne on uusiutunut, käydään uusi keskustelu ja pohditaan tarvittavat tukitoimet. Jälkihuolenpidon keskustelu kirjataan.

Koulun ulkopuolinen tuki

Vastuu turvallisesta oppimisympäristöstä kuuluu lain mukaan koululle. Jos koulun omat keinot eivät riitä kiusaamisen ratkaisemiseksi, voi esimerkiksi konsultoida poliisia asiassa muiden

---

ratkaisujen löytämiseksi. Kiusaaminen voi olla myös rikos tai rikollinen teko, josta voi tehdä rikosilmoituksen. Poliisilla on myös velvollisuus kirjata tietoonsa saamansa rikosepäily. Kiusaamisen tultua poliisin tietoon, saattaa poliisi viran puolesta laatia asiassa rikosilmoituksen ja asiaa tutkitaan esitutkinnassa.

Kiusaamiseksi mielletään runsas joukko tekoja, jotka eivät aina täytä rikoksen tunnusmerkistöä. Teot ovat vakavia eikä niitä saa väheksyä. Tällaisia tekoja ovat esim. eristäminen, vähättely, aliarvioiminen, nimittely, yllyttäminen itsemurhaan sekä erilaiset ilmeet, eleet ja merkit, joilla halvennetaan toista. Tällöin puhutaan henkisestä väkivallasta. Mainitut teot vaarantavat helposti lapsen ja nuoren kasvun ja kehityksen ja niistä voidaan lastensuojelulain velvoittamana tehdä lastensuojeluilmoitus. Henkinen väkivalta voi joissain tapauksissa täyttää rikoslain 21 §:ssä säädetyn pahoinpitelyn tunnusmerkistön.

Pitkittyneissä kiusaamistapauksissa, joissa koulun omat keinot eivät ole toimineet, voi asian ohjata sovittelutoimistoon. Myös tapaukset, jotka tapahtuvat koulun ulkopuolella, mutta heijastuvat kouluarkeen, voidaan ohjata sovittelutoimistoon. Sovittelutoimistosta annetaan myös konsultaatioapua tapausten selvittelyyn sekä siihen, onko tapaus sellainen, jonka voi oppilaan ja huoltajan suostumuksella ohjata heille.

Järjestyssäntörikkomus

Kasvatuskeskustelu

Oppilas, joka häiritsee opetusta tai muutoin rikkoo koulun järjestystä, menettelee vilpillisesti tai kohtelee muita oppilaita tai koulun henkilökuntaa epäkunnioittavasti tai heidän ihmisarvoaan loukkaavasti, voidaan ensisijaisena toimenpiteenä määrätä osallistumaan yhteensä enintään kaksi tuntia kestävään kasvatuskeskusteluun. Kasvatuskeskustelu voidaan järjestää kerralla tai useammassa osassa koulupäivän aikana tai sen ulkopuolella.

Kasvatuskeskustelussa yksilöidään toimenpiteeseen johtanut teko tai laiminlyönti yhdessä oppilaan kanssa ja tarvittaessa selvitetään laajemmin käyttäytymisen syyt ja seuraukset sekä keinot koulussa käyttäytymisen ja oppilaan hyvinvoinnin parantamiseksi.

Kasvatuskeskusteluun määrää koulun opettaja tai rehtori. Kasvatuskeskustelu tulee kirjata ja siitä tulee ilmoittaa oppilaan huoltajille. Huoltajalle tulee varata mahdollisuus osallistua kasvatuskeskusteluun tai osaan siitä.

Jälki-istunto, kirjallinen varoitus ja määräaikainen erottaminen

Oppilas, joka häiritsee opetusta tai muuten rikkoo koulun järjestystä taikka menettelee vilpillisesti, voidaan määrätä jälki-istuntoon enintään kahdeksi tunniksi tai hänelle voidaan antaa kirjallinen varoitus. Jos rikkomus on vakava tai jos oppilas jatkaa edellä tarkoitettua epäasiallista käyttäytymistä jälki-istunnon tai kirjallisen varoituksen saatuaan, oppilas voidaan erottaa enintään kolmeksi kuukaudeksi. Kirjallinen varoitus ja määräaikainen erottaminen ovat kurinpitotoimia.

Ennen oppilaan määräämistä jälki-istuntoon, kirjallisen varoituksen antamista oppilaalle ja oppilaan määräaikaista erottamista on yksilöitävä toimenpiteeseen johtava teko tai laiminlyönti, kuultava oppilasta ja hankittava muu tarpeellinen selvitys. Opetuksen järjestäjän tulee kurinpitotoimia harkitessaan ottaa huomioon teon laatu sekä oppilaan ikä ja kehitystaso. Ennen kurinpitotoimista päättämistä on oppilaan huoltajalle varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Epäämisen aikana oppilaalle on järjestettävä 36 h §:ssä tarkoitettuna oppilashuoltona mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti oppilashuollon psykologin tai kuraattorin kanssa. Lisäksi oppilaalle on järjestettävä muu hänen tarvitsemansa tuki epäämisen aikana ja oppilaan palatessa opetukseen. Oppilaalle tehdään suunnitelma opetukseen palaamisen tukemiseksi.

Yhteistyö poliisin kanssa

Lähtökohtaisesti 1.-3.-luokkalaisten rikollisten tekojen käsittelyyn koulujen keinot ovat ensisijaisia. Tarvittaessa tulisi harkita matalalla kynnyksellä lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Koulujen harkitessa kuitenkin rikosilmoituksen tekemistä, on hyvä arvioida oppilaan ikää, kehitystasoa ja mahdollisia erityisvaikeuksia sosiaalisissa suhteissa ja käyttäytymisessä. Teon arviointiin vaikuttaa laajempi kokonaisuus. Tärkeää on tarkastella muun muassa onko tekoon liittynyt pidempiaikaista toiselle vahingollista toimintaa (kiusaamista) tai muiden kanssa jatkuvia konflikteja, jotka ovat voineet myötävaikuttaa tapahtumaan.

Varhaiskasvatuksen ja opetustoimen henkilöstöön kuuluvalla on salassapidon estämättä velvollisuus tehdä ilmoitus sekä lastensuojelulle että poliisille, jos on tehtävässään saanut tiedon, jonka perusteella on syytä epäillä lapseen kohdistuvaa seksuaalirikosta tai tiettyjä henkeen tai terveyteen kohdistuvia rikoksia. Ilmoitusvelvollisuuden alainen rikos on esimerkiksi pahoinpitely, josta voi rangaistuksena seurata sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Ilmoitusvelvollisuuden näkökulmasta ei iällä ole merkitystä, vaan teko ratkaisee. Poliisilta voi aina kysyä näkemystä siitä, onko tietoon tullut teko ilmoitusvelvollisuuden alainen.

Tärkeää on huomioida, että vaikka ilmoitusvelvollisuus poliisille koskee vain tietynlaisia rikoksia, opetustoimen henkilöstöä koskee lastensuojeluilmoitusvelvollisuus, joka on huomattavasti laajempi.

Kiireellisissä tilanteissa ainoa väylä on soittaa hätäkeskukseen (112) nopeimman avun saamiseksi. Tehtävät ohjautuvat lähimmälle poliisipartiolle. Tällaisia tapauksia ovat:

- Käynnissä on toisten henkeä, terveyttä tai turvallisuutta vaarantava teko. Perehdy myös etukäteen oman koulusi turvallisuussuunnitelmaan.
- Oppilas tuo kouluun aineen tai esineen, jonka hallussapito on kiellettyä. Esimerkiksi huumausaineeksi epäillyt aineet.
- Kouluun, oppilaaseen tai henkilökuntaan kohdistuu uhkaus, mikä vaatii välittömiä toimenpiteitä. Esimerkiksi sosiaalisessa mediassa tai opetustilanteessa esitetty uhkaus vakavasta väkivallasta.

Poliisin tulee tällaisissa tilanteissa aloittaa esitutkinnalliset toimenpiteet välittömästi.

Lisätietoa poliisin kanssa tehtävästä yhteistyöstä löydät *Poliisin ja koulujen yhteistyö - milloin ja miten yhteys poliisiin* -oppaasta.

Yhteistyö sovittelutoimiston kanssa

Rikos- ja riita-asiain sovittelulla tarkoitetaan maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille tai riita-asian osapuolille järjestetään mahdollisuus puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä riidasta tai rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkiä omatoimisesti sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi.

Sovittelulla ei ole alaikärajaa, joten sovittelu soveltuu hyvin myös alle 15-vuotiaiden aiheuttamiin vahinkoihin. Myös alle 15-vuotiaat ovat vahingonkorvausvelvollisia. On tärkeää, että lapsen ja nuoren tekemiin rikkomuksiin puututaan varhaisessa vaiheessa. Sovittelussa ovat aina mukana myös huoltajat.

Lasten ja nuorten asioita tulee sovitteluun useilla nimikkeillä, kuten lievä pahoinpitely, pahoinpitely, kunnianloukkaus, laitton uhkaus, ryöstö, näpistys, yksityisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen.

Koulu voi aina tehdä sovittelualoitteen yhtä aikaa rikosilmoituksen kanssa. Sovittelutoimisto on yhteydessä asiasta poliisiin. Samoin koulu voi olla matalalla kynnyksellä yhteydessä asioista sovittelutoimistoon. Etuna on nopeus puuttua asiaan.

Sovittelualoite

Rikos- ja riita-asiaa koskevan sovittelualoitteen voi tehdä:

- alaikäisen huoltaja
- riidan osapuoli
- rikoksesta epäilty
- rikoksen uhri
- poliisi- tai syyttäväviranomainen tai muu viranomainen (esim. sosiaalityöstä tai koulusta)

Sovittelualoitelomake löytyy www.sovittelu.fi/pohjoissavo -sivustolta. Aloitteeseen on hyvä kirjata tarkat tiedot osallisista (osoite, hetu ja puhelinnumero) ja huoltajista sekä kuvailla tapahtumaa.

Sopimus

Sopimukseen kirjataan mistä on keskustelu, mahdolliset hyvitykset ja miten sopimuksessa sovitut asioita seurataan. Hyvityksiä voivat olla esimerkiksi rahakorvaus, työkorvaus ja käyttäytymissopimus. Käyttäytymissopimuksen kohdalla olisi toivottavaa, että koulu olisi seurannassa mukana.

Yhteistyö lapsiperheiden sosiaalipalvelujen ja lastensuojelun kanssa

Opiskeluhuollon menettelytavat yksittäisen oppilaan asiassa sovitetaan aina tarpeiden ja toiveiden mukaiseksi. Tarvittaessa opiskeluhuollon palvelut tekevät yhteistyötä muiden sosiaali- ja terveyspalvelujen kanssa joko konsultoiden tai ohjaamalla/lähettämällä oppilas tarkempaan tutkimukseen ja hoitoon sopivalle taholle. Näin toimitaan myös silloin, kun oppilaan kiusatuksi tuleminen kokemukset synnyttävät tai pahentavat hänen oireiluaan tai oppilaan pahoinvointi ilmenee muiden kiusaamisena, eikä kiusaamiseen puuttuminen yhdistettynä opiskeluhoitopalvelujen tukeen ja apuun ole riittävää.

Yksi tällainen yhteistyötaho on lapsiperheiden sosiaalipalvelut ja lastensuojelu. Ensisijaisesti pyrkimyksenä on kutsua sosiaalipalvelut mukaan kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön yksittäisen oppilaan asian eteenpäin viemiseksi yhdessä.

Yhteydenoton sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen voi tehdä joko henkilö itse (esim. lapsen huoltaja) tai hänen suostumuksellaan toinen henkilö. <https://pshyvinvointialue.fi/perhesosiaalityo-ja-sosiaaliohjaus>

Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä tarvittaessa ilman lapsen tai perheen suostumusta, mutta mikäli mahdollista, pyritään keskustelemaan sen tekemisestä lapsen tai huoltajien kanssa.

<https://pshyvointialue.fi/lastensuojelun-avo-sijais-ja-jalkihuolto>

Jälkihuolenpito

Kun kiusaaminen loppuu, toipumiseen tarvitaan tukea. Jälkihuolenpidossa tulee muistaa kaikki tilanteessa mukana olleet osapuolet, tarvittaessa myös ryhmätason työ.

Opiskeluhoolto

Joskus kiusaamistilanteen päättymisen jälkeen sekä kiusattu että kiusaaja voi tarvita opiskeluhoollollista jälkihuolenpitoa. Tarvittaessa tehdään luokkatasoista yhteisöllistä opiskeluhoolto-työtä kiusaamisen jälkihuolenpitotyönä.

Jokainen lapsi ja nuori kokee kiusaamistilanteen omalla tavallaan. Myös opiskeluhoollollisen tuen ja hoidon tarve on yksilöllinen ja edellyttää aina toimintatapojen tapauskohtaista harkintaa. Joskus erilaisten kiusaamiseen puuttumis- tai kurinpitokeinojen sijasta tai niiden lisäksi tarvitaan opiskeluhoollon palvelujen apua. Kiusatuksi joutuminen ja toisen kiusaaminen ovat molemmat omanlaisiaan vakavia riskejä lapsen tai nuoren kehitykselle. Kiusaamis-, häirintä- ja väkivaltatilanteiden osapuolina olevilla oppilailla on oikeus tarvitsemaansa opiskeluhooltoon. Oppilaiden käytävissä ovat koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut sekä psykologi- ja kuraattoripalvelut.

Oppilaan tai huoltajan suostumuksella kiusaamistilanteen aiheuttamaa opiskeluhoollollisen tuen tarvetta voidaan käsitellä moniammatillisessa asiantuntijaryhmässä. Perusopetuksessa opetuksen järjestäjän on myös huolehdittava siitä, että kurinpitorangeistuksen saaneelle oppilaalle sekä oppilaalle, jonka oikeus opetukseen on evätty, järjestetään tarvittava opiskeluhoolto.

Luokkatasoinen työskentely

Luokan sisäiset tai luokan oppilaisiin kohdistuneet ristiriita tai kiusaamistilanteet heijastuvat usein koko luokkaan. Luokkatasoisen työskentelyn tavoitteena on luoda luokkaan turvallisuuden tunnetta ja saada luokka toimimaan yhdessä. Tämä tuo etenkin kiusaamista kokeneelle tärkeää kokemusta ryhmään kuulumisesta.

Kaikilla tunneilla on hyvä kiinnittää erityistä huomiota pari- ja ryhmätöiden kokoonpanoihin, niin että nämä tukevat mahdollisimman hyvin korjaavaa ryhmäyttämistä. Tunneilla tulee myös puuttua välittömästi kaikkeen epäasialliseen käyttäytymiseen.

Luokkatasoiseen työskentelyyn kannattaa ottaa osaksi myös tunne- ja turvataitotunteja. Näihin voi hyödyntää esimerkiksi kaupungin tunne- ja turvataitokellon materiaaleja. Erityisesti vuorovai-
kutustaitojen alta löytyvät ryhmäyttämisleikit sekä tunnetaitojen alta löytyvät myötätuntoharjoitteet ovat usein toimivia näille tunneille. Vakavammassa tapauksissa voi löytyä sopivia materiaaleja myös turvataitojen alta laillisuuskasvatuksen materiaaleista.

Luokkatason työskentely voi tuntua tällaisissa tapauksissa kuormittavalta ja onkin hyvä ottaa työskentelyyn avuksi työpari. Mahdollisia työpareja voi tiedustella oman koulun sisältä, olisiko esimerkiksi tunne- ja turvataitovastaavan tai erityisopettajan mahdollista tulla avuksi. Työparia voi tiedustella myös esimerkiksi opiskeluhuollon työntekijöiltä, nuorisopalveluilta tai seurakunnan nuorisotyöstä.

Koulun ulkopuolinen tuki

Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Selviydytään kiusaamisesta -toiminta

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piiri tarjoaa kiusaamisen jälkihoitoa Selviytyjät-vertaisryhmien kautta. Selviytyjät-ryhmät on tarkoitettu n. 12—21-vuotialle kiusaamista kokeneille nuorille, jotka kaipaavat vahvistusta sille, mitä kiusaaminen on heikentänyt. Tällaisia asioita voivat olla muun muassa sosiaaliset taidot, positiivinen minäkuva, kiusaamiskokemuksen herättämät tunteet ja ajatukset sekä omat vahvuudet. Selviytyjät-ryhmä on suljettu vertaisryhmä, johon mahtuu kerrallaan 6—8 nuorta. Ryhmässä tehdään erilaisia toiminnallisia harjoitteita ryhmäläisten ikätaso huomioon ottaen. Ryhmää ohjaa toiminnan työntekijä yhdessä koulutettujen vapaaehtoisten kanssa. Ryhmä kokoontuu 9—10 kertaa, aina puolitoista tuntia kerrallaan. Tapaamiset ovat ilta-aikaan ja koulun ulkopuolissa tiloissa. Kaikki ryhmään tulevat nuoret tavataan ensitapaamisen merkeissä ennen ryhmän alkua. Ryhmän keskiössä on vertaistuki.

Selviydytään kiusaamisesta -toimintaa on tarjolla myös alakouluikäisille. Selviydytään kiusaamisesta-toiminta järjestää Junior Selviytyjät-ryhmää 4.-6.-luokkalaisille lapsille. Junior Selviytyjät-ryhmän tavoitteena on tarjota tukea kiusaamista kokeneille lapsille ja auttaa heitä käsittelemään kiusaamiskokemustaan. Suljettu pienryhmä kokoontuu 5—6 kertaa ja tapaamisissa käsitellään kiusaamista eri näkökulmista toiminnallisten harjoitusten kautta. Teemoina ryhmätapaamisissa ovat mm. tunteiden käsittely, sosiaaliset taidot sekä itsetunto ja minäkuva. Koko perheelle tarjotaan tukea yhteisten alku- ja lopputapaamisten kautta. Junior Selviytyjiin otetaan kerrallaan 4—6 lasta. Ryhmä kokoontuu viisi kertaa, aina puolitoista tuntia kerrallaan. Kaikki ryhmäläiset tavataan huoltajansa kanssa sekä ennen ryhmää, että ryhmän jälkeen. Myös Junior Selviytyjissä toiminnan keskiössä on vertaistuki.

Selviydytään kiusaamisesta -toiminta tarjoaa myös yksilöohjausta. Yksilöohjaus on tarkoitettu niille nuorille, joille ryhmämuotoinen tuki ei jostain syystä sovellu. Tällaisia esteitä voivat olla esimerkiksi sosiaaliset haasteet tai liian pitkä matka. Yksilöohjausta järjestetään sekä etänä että kasvokkain. Yksilöohjausta voidaan järjestää 1—5 kertaa nuoren tarpeet huomioon ottaen. Teemat yksilöohjauksessa ovat samat kuin vertaisryhmissäkin.

Lisätietoa löydät: <https://www.nuortennetti.fi/kiusaaminen/selviytyjat/>

Lähteet

Karvi, [Kiusaamisen vastaisten menetelmien arviointi – Seitsemän arviointiin valitun menetelmän käytettävyys, juurrutettavuus ja tuloksellisuus | Kansallinen koulutuksen arviointikeskus \(Karvi\)](#), Julkaisut 11:2023

Mannerheimin Lastensuojeluliitto, <https://www.mll.fi/>

Opetushallitus, Oppaat ja käsikirjat 2020:3a, Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa: <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/kiusaamisen-vastainen-tyo-kouluissa-ja-oppilaitoksissa>

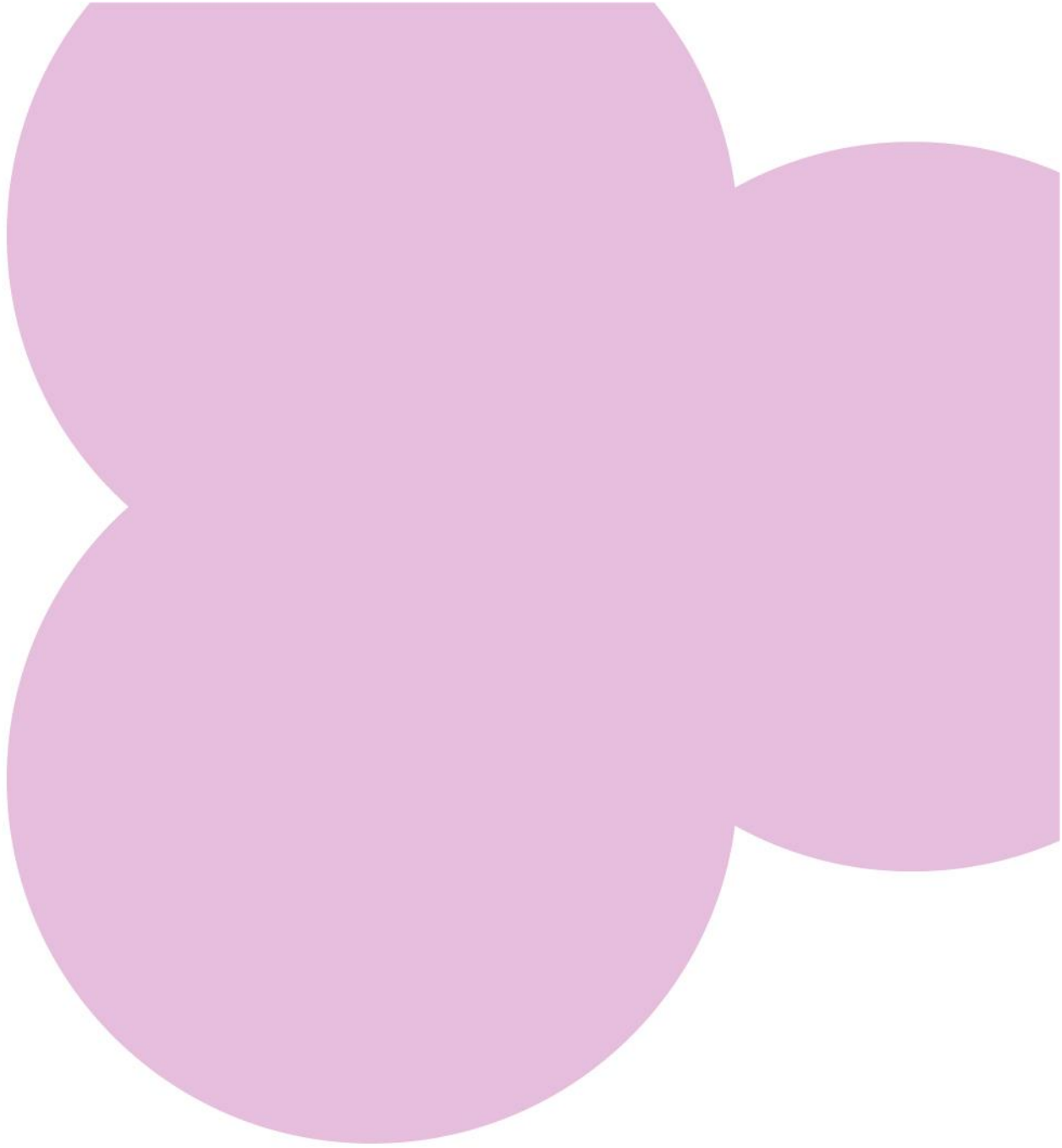
Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, [Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 - ePerusteet](#)

Perusopetuslaki: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

Perusopetus ja lukiokoulutus - Oppilaiden ja opiskelijoiden tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma: https://peda.net/kuopio/po/pt2/ajis/pjltjy:file/download/3684465d73dd4a4b191f2583d317b683aa415cba/Perusopetus_Lukio_Tasa_arvo_yhdenvertaisuussuunnitelma_KUOPIO.pdf

Poliisin ja koulujen yhteistyö - milloin ja miten yhteys poliisiin asiakirja 2024.

KUOPIO.

www.kuopio.fi